

**อิทธิพลวรรณกรรมของเทียนวรรณ
ต่อการพัฒนากฎหมายมหาชนของไทย**
Thianwan literature influences
on the development of public law of Thailand

ศิริินภา โปรเทียรณ์¹

Sirinapa Prothian

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของแนวความคิดทางด้านกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ ที่มีอิทธิพลต่อการปกครองของไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำให้เกิดระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (Absolute Monarchy) และมีลักษณะความเป็นรัฐสมัยใหม่ (Modern State)

ผลการวิจัยพบว่า รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแพร่หลายของแนวความคิดทางด้านกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ในชนชั้นผู้ปกครอง กลุ่มขุนนางและบุคคลที่ได้รับการศึกษาหรือมีความสนใจเกี่ยวกับลัทธิทางการเมืองของต่างประเทศ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งทำให้เกิดผลในทางกฎหมายมหาชนหลายประการ กล่าวคือ สามารถลดรอนอำนาจจากกลุ่มขุนนางในระบบเก่าและรวมศูนย์อำนาจรัฐเข้าสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ก็มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งพยายามท้าทายอำนาจรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยจัดให้มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดอันมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

จากหลักการพื้นฐานดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น นำมาสู่การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอแนวคิดจากวรรณกรรมของเทียนวรรณ ที่ปรากฏในหนังสือตุลวิภาคพจนกิจศิริพจนภาค โดยการนำเสนอผลการศึกษการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า เทียนวรรณกล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของพระมหากษัตริย์คือทศพิธราชธรรมและพระปรีชาสามารถ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญคือดูแลและคุ้มครองประชาชน ขุนนางมีคุณสมบัติที่สำคัญคือความมีคุณธรรมและความรู้

¹ นิติศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, นักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายมหาชน), มหาวิทยาลัยบูรพา, ปัจจุบันทำงานตำแหน่งเจ้าพนักงานศาลยุติธรรม, ศาลจังหวัดนครสวรรค์.

ความสามารถ ส่วนประชาชนก็เป็นส่วนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ในเรื่องทาส เทียนวรรณ เห็นว่าควรมีการยกเลิกระบบทาส แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพทางเพศ เทียนวรรณให้ความสำคัญกับเพศหญิงเนื่องจากมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตร แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมาย เทียนวรรณเห็นควรมีให้มีการปรับปรุงกฎหมายและระบบศาลยุติธรรม ควรมีผ้าเดี๋ยเดี่ยวและยกเลิกการเล่นการพนัน แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เทียนวรรณเห็นว่าควรปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

คำสำคัญ: กฎหมายรัฐธรรมนูญ, กฎหมายมหาชน, อำนาจอธิปไตย, เทียนวรรณ

Abstract

The purpose of this thesis was to study the development of the concept of modern public law, which has dominated the Thai administration since the reign of King Chulalongkorn. Such administration led first to the regime of the absolute monarchy and then to a modern state.

During the reign of King Chulalongkorn, the concepts of modern public law were widely understood by the rulers, lords, well-educated people and those interested in foreign political doctrines. King Chulalongkorn reformed the country in various aspects, particularly in politics and administration. The reforms had an effect on the public law i.e. rapid limitation of lords' power in the old regime and centralization of power in the hands of the king. However, a group of people attempted to challenge the absolute monarchy regime. This group called for the change of the administration by asking for promulgating of a constitution which is the highest law and where the king is under the law.

Of basic principles, as discussed above, brings to the study in this thesis. The objective is to study the literary devices used to present in Thianwan's literary works which are found in the books: Tulavipakpojjanakit Siripojjanapak. The results of the descriptive analysis study are documentary and research qualitative research)

The result of the study found his view concerning the monarchy refers to the important qualifications of the monarchy which are the ten kingly virtues and wisdom since the monarchy has important royal duties such as to look after and watch over the citizenry. The nobility has important qualifications such as possessing virtue, knowledge and capability. The people in Thianwan view play an important part in the development of the country. As for slaves, Thianwan suggested the abolition of slavery. As to his world view concerning the condition of the sexes, Thianwan gave importance to the female gender since women have a role and duty in training and bringing up children to be good or bad, The law and the court system should be improved. Thianwan believed that gambling should be abolished as well as the value of having more than one wife. Thianwan thought that the country should be best administered through the system of democracy under a constitutional monarchy.

Keywords: Public Law, Constitution, Sovereignty Power, Thianwan

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์เป็นจุดกำเนิดของปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่น่าจดจำ และสะท้อนถึงจิตวิญญาณอันเป็นส่วนลึก เปรียบได้กับต้นไม้ใหญ่มีรากลึกฝังดิน กฎหมายมหาชนซึ่งถือกำเนิดมาจากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยุคใหม่ ก็ย่อมต้องมีรากลึกฝังดินนั้น

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สาขาวิชากฎหมายมหาชน ได้กำเนิดขึ้นในโลก และมีพัฒนาการนั้น บรรดาชาติมหาอำนาจตะวันตกได้แผ่แสนยานุภาพมาสู่เอเชียได้และคาบสมุทรอินโดจีนอีกครั้ง หลังจากที่เคยเข้ามาครั้งแรก เมื่อราว 4 ศตวรรษ ก่อนหน้านั้นการแผ่แสนยานุภาพของชาติมหาอำนาจตะวันตกในยุคนี้ต่างจากยุคแรกตรงที่ไม่เพียงเข้ามาเพื่อล่าอาณานิคมและเผยแพร่ศาสนาเท่านั้น หากยังเข้ามาพร้อมกับลัทธิการค้าเสรี ความก้าวหน้าทางวิทยาการแผนใหม่ และระบบการปกครองแบบปาลีเมนต์ด้วย ราชอาณาจักรสยาม หรืออีกนัยหนึ่งประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการล่าอาณานิคมในช่วงศตวรรษนี้เช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลาย นับตั้งแต่ต้องถูกบังคับให้เข้าสู่ตลาดการค้าเสรีของโลกด้วยการลงนามในสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 และตามมาด้วยการสถาปนาระบบสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และการสูญเสีย ดินแดนบางส่วน เพื่อรักษาเอกราชและอิสรภาพ ของชาติไว้ ผลกระทบดังกล่าวได้ก่อให้เกิดพลวัตขนานใหญ่ในสังคมไทยเพื่อปรับตัวให้เท่าทันและสามารถอยู่รอดได้ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก

การจำกัด ห้ามหวง กีดกัน พรหมแดนของความรู้ ความจริงมีมาตั้งแต่อดีตกาลโดยผู้มีอำนาจปกครอง ด้วยวิธีการเผา ถ่วงน้ำ ห้ามพิมพ์และเผยแพร่หนังสือ ภายใต้ความคิดที่ว่าหนังสือเหล่านั้นเป็นอันตรายแห่งภัยอันตรายอันจะก่อให้เกิดภัยคุกคามและความวุ่นวายขึ้นในสังคม ถือเป็นการจัดระเบียบสังคมด้วยการตัดระบบความคิด หากมิได้ตัดการเผยแพร่ความรู้ทางการเมือง การปกครองแก่ประชาชนที่เดินเคียงขนานบนเส้นทางเดียวกันตลอดมา ทั้งจารึก จดหมายเหตุ ตำนาน พงศาวดาร กระทั่งถึงวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นไปในวงแคบเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงและพระสงฆ์เสียส่วนใหญ่ ภายหลังจากเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศมากขึ้น นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการเผยแพร่แนวความคิดทางสังคมการเมืองหลากหลายที่สำคัญคือการริเริ่มในการแสดงออกทางความคิดเห็นของเทียนวรรณ ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาสิทธิเสรีภาพ ความเป็นธรรมและเรียกร้องให้ปรับจัดตั้ง “ปาลีเมนต์” เยี่ยงอารยประเทศ งานเขียนของเทียนวรรณได้รับการยอมรับเป็นหนึ่งในหนังสือดี 100 เล่มที่คนไทยควรอ่านประเภทสารคดี/บทความ (Non Fiction) ซึ่งมีหลักเกณฑ์พิจารณาคัดเลือกหนังสือดีจากการเป็นหนังสือภาษาไทยที่เขียนขึ้น ในช่วงประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปี พ.ศ. 2519 ในสาขาวิชาความรู้ต่าง ๆ และวรรณกรรมที่ดีเด่น สำคัญ เป็นแบบฉบับ ที่มีค่าควรอ่านได้ทุกยุคสมัย เป็นหนังสือที่มีศิลปะในการเขียนและการใช้ภาษาที่ดี มีคุณค่าทางศิลปวรรณกรรม ทั้งในแง่รูปแบบ (ความงาม ความไพเราะ

ความสะท้อนอารมณ์) และเนื้อหาสาระที่ดีความหมาย สะท้อนชีวิต และสังคม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระ ที่แสดงออกถึงความริเริ่มสร้างสรรค์ สะท้อนให้เห็นความคิดอ่าน ความรู้ ประสบการณ์ สภาพของสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านมีทัศนะต่อชีวิต และต่อโลกที่กว้างขึ้น ได้รับความรู้ ความคิดอ่าน ความบันเทิงทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ ทำให้ผู้อ่านฉลาด และมีความคิดแบบเสรี หรือ ใจกว้าง (Liberal) มากขึ้น เข้าใจชีวิต และสังคมมากขึ้น มีอคติในเรื่องเผ่าพันธุ์ เพศ ฯลฯ ลดลง เป็นหนังสือที่โดดเด่น มีอิทธิพลต่อความคิดอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อ่านจำนวนมากในยุคหนึ่งๆ ที่มีผลสะท้อนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ส่วนหนึ่งของหลักเขตทางประวัติศาสตร์วรรณกรรม

แนวความคิดในเรื่องกฎหมายมหาชนในประเทศไทยจึงนับว่า “ทิ้งช่วง” และช้ามาก โดยเริ่มจากการเรียกร้องของสามัญชนหัวก้าวหน้า เช่น เทียนวรรณ และ ก.ศ.ร.กุหลาบ ในระดับชนชั้นที่มีการศึกษาของฝ่ายคณะราษฎร รวมถึง การเรียกร้องของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการอีกจำนวนหนึ่งที่ได้ลงพระนาม และลงนามในเอกสารกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นแบบลิมิตเดดโมนาเกี หรือปาลเลียมেন্ট เมื่อ ร.ศ. 103 (ตรงกับพุทธศักราช 2428) และซึ่งต่อมามีผลทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2435 โดยล้มเลิกการบริหารราชการ แบบจตุสดมภ์โบราณมาเป็นระบบกระทรวงทบวงกรมแบบตะวันตกและเพื่อให้ได้คนที่มีความรู้มาช่วยราชการในระบบใหม่ที่ทรงปฏิรูปนี้ ก็ได้ทรงส่งเสริม ให้ลูกเจ้านาย ขุนนาง และให้ทุนลูกหลานราษฎรที่เรียนดี ไปศึกษาต่อในอังกฤษ และภาคพื้นยุโรป (สถาบันปริดี พนมยงค์, บทความ โครงสร้างเศรษฐกิจปริดี พนมยงค์: 2504) ซึ่งการใช้พระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นการให้พระราชอำนาจตามกฎหมายเพื่อทำการปฏิรูปราชอาณาจักรสยามในด้านต่าง ๆ การปฏิรูปจึงเป็นการที่พระองค์ได้ทรงกระทำโดยใช้หลักกฎหมายมหาชนทั้งสิ้น (ภูริชญา วัฒนรุ่ง, 2551) พระองค์จึงได้รับการยกย่องว่าทรงเป็น “พระบิดาของกฎหมายมหาชนไทย”

ต่อมาสมัยท่านรัฐบุรุษอาวุโส ปริดี พนมยงค์ เริ่มบุกเบิกวิชากฎหมายมหาชน ในช่วงก่อนการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยได้สอนในโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม วิชากฎหมายปกครอง และได้ผลิตตำราทางกฎหมายมหาชนเล่มแรก ขึ้นมาในประเทศไทย คือ คำอธิบายวิชากฎหมายปกครอง โดยแต่งร่วมกับหลวงสารสาส์นประพันธ์ ในตำรากฎหมายปกครองเล่มนั้น กล่าวถึงรูปแบบการปกครองของประเทศต่างๆ สิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาค ลัทธิทางเศรษฐกิจของรัฐต่างๆ บทบาทหน้าที่ของรัฐบาล การบริหารราชการแผ่นดิน การงานทางปกครอง (ซึ่งปัจจุบันคือข้อความคิดเรื่องการกระทำทางปกครองนั่นเอง) และคดีปกครอง

นอกจากนี้ นายปริดี พนมยงค์ ยังสอดแทรกความคิดเห็นของเขาในเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจไว้อีกด้วย จนกล่าวกันว่าคำอธิบายกฎหมายปกครองเป็นงานสะท้อนความคิดทางการเมืองของท่านในช่วงก่อนอภิวัฒน์และเป็นงานปูทางไปสู่อภิวัฒน์ 2475 นายปริดีมีคุณูปการต่อกฎหมายมหาชนไทยสมัยใหม่ทั้งในทางตำราและในทางปฏิบัติ นายปริดี พนมยงค์เป็น

คนแรกที่ “นำเข้า” วิชานี้มาเผยแพร่อย่างรอบด้าน จริงอยู่อาจยังไม่ลงรายละเอียดครบถ้วนเท่าไรนัก แต่เมื่อพิจารณาบริบททางการเมืองและข้อจำกัดในสมัยนั้น ก็นับว่าความพยายามของท่านซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี นอกจากนี้ท่านยังพยายามสร้างสถาบันทางกฎหมายมหาชน เช่น รัฐธรรมนูญ รัฐสภา การบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ศาลปกครอง สหกรณ์ และการประกันสังคม ด้วยตระหนักดีว่าสถาบันทางกฎหมายมหาชนเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการสถาปนาระบบประชาธิปไตยที่ “มนุษย์มีเสรีภาพเท่าเทียมกันทุกคน” และ “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2551)

นอกจากนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ยังเคยเล่าประสบการณ์ส่วนตัวของท่านสมัยที่ยังเรียนชั้นมัธยม (เข้าใจว่าขณะที่กำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนมัธยมเบญจมพิตร) เอาไว้เมื่อ พ.ศ. 2515 ดังมีข้อความดังนี้ “เมื่อครั้งข้าพเจ้าเรียนในชั้นมัธยมเบื้องต้นสมัยเมื่อ 60 กว่าปีมาแล้ว เคยได้ยินและได้อ่าน และได้พบคนธรรมดาสามัญที่มีอายุชราแล้ว 2 คน คือ กุหลาบ ตฤษณานนท์ หรือ ก.ศ.ร.กุหลาบ ที่ออกนิตยสาร “สยามประภพ” ที่เคาะได้ระบบการปกครองสมบูรณาญา จนมีผู้ใส่ความว่าผู้นี้มีจิตฟุ้งซ่าน แต่เมื่อข้าพเจ้าไปพบ ก็ไม่เห็นที่ท่านฟุ้งซ่าน อีกคนหนึ่งคือ “เทียนวรรณ” ซึ่งมีฉายาว่า “วรรณโก” ท่านผู้นี้มีคติประชาธิปไตยมาก กล่าวได้ว่าท่านเป็นนักประชาธิปไตย แห่งยุคราชาธิปไตย ขณะนั้นท่านหนวดขาวแล้ว ประมาณว่าขณะนั้นมีอายุเกือบ 70 ปี ข้าพเจ้าพบที่ตึกแถวใกล้วัดบวรนิเวศน์ ท่านผู้นี้เคยติดคุกเพราะเขียนหนังสือและโฆษณาที่ขัดแย้งระบบสมบูรณาญา ท่านเห็นว่าท่านไม่ผิดกฎหมาย กรณีของท่านจึงเข้าลักษณะคำพิพากษาว่า “กฎหมายสู้กฎหมายไม่ได้” ซึ่งแสดงถึงการเล่นพวกของตุลาการสมัยโบราณ แต่ท่านเทียนวรรณที่ถูกติดคุก ได้กล่าววลีเดิมอีก รวมเป็นดังนี้ “กฎหมายสู้กฎหมายไม่ได้ กฎหมายก็ยังไม่สู้คุกไม่ได้ กดคุกก็ยังสู้เจ้าหักคอไม่ได้” นี่ก็แสดงถึงทรรศนะที่ท่านเทียนวรรณมีต่อระบบสมบูรณาญา ชนรุ่นใหม่มากหลายคนในสมัยนั้นที่ได้อ่านและได้สนทนากับท่านเทียนวรรณยังพอจำกันได้ถึงวลีของท่านดังกล่าวนี้ แต่ท่านเป็นคนธรรมดาสามัญ จึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้ที่ถือทรรศนะตามพลังเก่า และดูเหมือนคนพลังเก่า ไม่ยอมกล่าวถึง ก.ศ.ร.กุหลาบและเทียนวรรณซึ่งขณะเป็นหนุ่มเมื่อ 100 ปีกว่ามาแล้วได้แสดงการเรียกร้องให้เปลี่ยนระบบสมบูรณาญา” (วิจิตวงศ์ ป้อมเพชร. หนังสือบางหน้าในประวัติศาสตร์ไทย อุตตชีวประวัติของรัฐบาลบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์, 2549: 28)

ผลงานของเทียนวรรณส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม ท่ามกลางสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศชาติมีการพัฒนา ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความเป็นอารยประเทศ เช่น การเปลี่ยนแปลงประเพณีบางอย่างและการปฏิรูปการศึกษา

สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ก็คือจะได้เห็นถึงการเข้ามาและพัฒนาการของแนวความคิดทางกฎหมายมหาชนยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองผ่านมุมมองของเทียนวรรณว่ามีแนวความคิดทางกฎหมายมหาชนอย่างไร แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้หรือ

มีผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินเช่นไรบ้าง อันเป็นการรวบรวมและจัดท่าองค์ความรู้ใหม่ให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไป ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายมากก็จริงแต่เป็นการพัฒนากฎหมายแพ่งกฎหมายอาญาเป็นหลัก ส่วนกฎหมายมหาชนยังไม่มีกรนำมาใช้ เนื่องจากกฎหมายมหาชนนั้นได้ถือกำเนิดมาเพื่อแก้ปัญหาการใช้อำนาจของรัฐหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบริหารประเทศและการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ รวมทั้งจะต้องมีกระบวนการองค์กร และวิธีการในการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวด้วย ดังนั้น กฎหมายมหาชนจึงเป็นกฎหมายอีกประเภทหนึ่งที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากความอยุติธรรมในการปกครองของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นรัฐ หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชน และหลักการดังกล่าวได้นำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตยที่ยึดหลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือที่เรียกกันว่า“หลักนิติรัฐ”การพัฒนาการของกฎหมายมหาชน จึงเติบโตมาพร้อมกับแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย

ฉะนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการนำเสนอแนวความคิดของเทียนวรรณที่เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนในประเทศไทย เท่าที่จะพึงมีและสามารถหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นว่าเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางเช่นไร และการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นเป็นผลโดยตรงมาจากแนวความคิดในอดีตอย่างไรบ้าง นอกจากนั้นจะได้ทราบถึงวิวัฒนาการของแนวคิดของกฎหมายมหาชนในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างต่อเนื่องและชัดเจน

1.2 สมมติฐานของการวิจัย

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการแพร่หลายของแนวความคิดทางด้านกฎหมายมหาชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของชนชั้นผู้ปกครองคือพระวงศ์ และขุนนาง รวมตลอดถึงนักปราชญ์ที่ได้เห็นการปกครองของต่างประเทศ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองเป็นอันมาก กล่าวคือ ทำให้ประเทศไทยมีลักษณะเป็นรัฐสมัยใหม่และมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่องค์พระมหากษัตริย์เป็นรูปแบบการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) อย่างไรก็ตาม มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งพยายามทำทลายรูปแบบการปกครองดังกล่าวและมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยจัดให้มีรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุด รวมทั้งให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว เพราะฉะนั้นจึงได้นำเอาหลักกฎหมายมหาชน เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาแนวความคิดทางกฎหมายมหาชนของประเทศไทย แต่ก็ประสบปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ สภาพปัญหากฎหมายไม่มีความทันสมัย แนวความคิดในสภาพสังคมของวัฒนธรรมไทย ปัญหาการบังคับใช้ของกฎหมายมหาชนที่ไม่สามารถพัฒนาและปรับตนเองได้ทันกับการผันแปรอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาแนวความคิดของนักกฎหมายซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในองค์การ หรืออยู่สถาบันต่าง ๆ ก็ไม่อาจปรับตนเองได้ทันกาลกับกฎหมายสาขาต่าง ๆ ที่รัฐ

ได้ตราขึ้นมาใช้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงผลงานของเทียนวรรณซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะต่างๆ ที่มีต่อกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบอบการเมืองการปกครอง ผู้ใช้อำนาจอปกครอง สิทธิหน้าที่เสรีภาพของประชาชน เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและข้อบกพร่องให้สามารถแก้ปัญหาโดยการปรับใช้กฎหมายมหาชนอย่างถูกต้องและอำนวยประโยชน์สูงสุดทั้งต่อประเทศชาติและประชาชนได้อย่างแท้จริง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของแนวความคิดกฎหมายมหาชนในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
- 2) เพื่อศึกษาบริบทกฎหมายมหาชนเชิงประวัติศาสตร์ในสังคมไทย ภายใต้ทรงพระชนม์ของเทียนวรรณ
- 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของเทียนวรรณในบริบทกฎหมายมหาชนกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน
- 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายมหาชนที่ได้จากแนวคิดของวรรณกรรมของเทียนวรรณ ในการแก้ไขปัญหา หาทงออกให้สังคม จากการปรับใช้กฎหมายมหาชนอย่างถูกต้อง เป็นธรรม และอำนวยประโยชน์สูงสุดทั้งต่อประเทศชาติและประชาชน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของวรรณกรรมของเทียนวรรณ ต่อการพัฒนากฎหมายมหาชนของไทย ต้องการมุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวความคิดของเทียนวรรณที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชนในประเทศไทย ว่ามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองและจัดรูปแบบองค์กรในขณะนั้นเช่นไรบ้าง โดยจะได้ศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์และข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์กฎหมายมหาชนก่อนการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ว่าแนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้หรือมีผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินเช่นไรบ้าง อันเป็นการรวบรวมและจัดทำองค์ความรู้ใหม่ให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้เข้าใจพัฒนาการของแนวความคิดกฎหมายมหาชนในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
- 2) ทำให้ทราบถึงบริบทกฎหมายมหาชนเชิงประวัติศาสตร์ในสังคมไทย ภายใต้ทรงพระชนม์ของเทียนวรรณ
- 3) ทำให้สามารถวิเคราะห์แนวคิดของเทียนวรรณในบริบทกฎหมายมหาชนกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน
- 4) สามารถเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายมหาชนที่ได้จากแนวคิดของวรรณกรรมของเทียนวรรณ ทำให้มีแนวทางในการพัฒนากฎหมายมหาชนสามารถหาทางออก

ให้สังคม จากการปรับใช้กฎหมายมหาชนอย่างถูกต้อง เป็นธรรม และอำนวยประโยชน์สูงสุด
ทั้งต่อประเทศชาติและประชาชน

1.6) วิธีการดำเนินการวิจัย

เมื่อได้วางโครงร่างอย่างสังเขปแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลโดยอาศัยเอกสารซึ่งประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เช่น จดหมายเหตุ ประกาศพระบรมราชโองการ ผลงานของเทียนวรรณได้แก่ ตูลวิภาคพจนานุกรม และศิริพจนานุกรม โดยเอกสารเหล่านี้สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากหอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร และวรรณกรรมของเทียนวรรณ รวมถึงหนังสือของนักวิชาการหลายท่านที่นำผลงานของเทียนวรรณมาเผยแพร่ส่วนเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือพิมพ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตลอดจนเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ หลังจากได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้วจะทำการเรียบเรียงเอกสารให้รัดกุมเป็นระเบียบเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ ตีความเพื่อตอบปัญหาการวิจัยจากเอกสาร ตามขอบเขตของการศึกษา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเทียนวรรณ ปัจจุบันมีนักวิชาการหลายคนให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมของเทียนวรรณซึ่งมีเอกสารที่เขียนได้อย่างน่าสนใจ เช่น ผลงานของสงบ สุริยรินทร์ (2510) ใน หนังสือ “เทียนวรรณ” และชัยอนันต์ สมุทวณิช เขียนในหนังสือ “สรุพนิพนธ์ของ เทียนวรรณ” (2517) และ “เทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ” (2522) โดยศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของเทียนวรรณ พร้อมกับวิเคราะห์ผลงานเพียงบางส่วน โดยกล่าวถึงเทียนวรรณในฐานะนักต่อสู้เพื่อชนชั้นสามัญชน นักคิด นักปฏิรูปการเมืองคนสำคัญ และนักหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ยังมีบทความที่น่าสนใจเช่น บทความของ Walter F. Vella (2520) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยฮาวาย ได้เขียนบทความเรื่อง “Thianwan of Siam A Man Who Fought Giant” ซึ่ง แถมสุข นุ่มนนท์ ได้เรียบเรียงจากเอกสารการประชุมสมาคมนักประวัติศาสตร์เอเชีย (I.A.H.A.) ครั้งที่ 6 ณ กรุงจาร์กาต้า ประเทศ อินโดนีเซีย วันที่ 26-30 สิงหาคม พ.ศ. 2517 เห็นว่าเทียนวรรณเป็นนักคิด นักเขียนคนสำคัญ และเป็นผู้รอบรู้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง กฎหมาย วรรณคดี สังคม และการแพทย์ ในสมัยที่ไทยยังคงปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช

ทีปกร (2531) กล่าวถึงเทียนวรรณในฐานะนักคิดนักเขียนชนชั้นกลางที่ใช้ศิลปะ วรรณคดีเป็นอาวุธต่อสู้เพื่อชนชั้นสามัญชน

สุกัญญา ตีรวนิช (2520) เขียนบทความเรื่อง “เทียนวรรณ: นักหนังสือพิมพ์ชาวไทยท่านแรกที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ กล่าวถึงเทียนวรรณในฐานะนักหนังสือพิมพ์ที่ยิ่งใหญ่อีกคน หนึ่งในที่ได้พยายามต่อสู้เพื่อยกระดับสังคมไทย

ส. ทรงศักดิ์ศรี (2521) เขียนบทความเรื่อง “เทียนวรรณปฐนียบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ นักหนังสือพิมพ์คนแรกที่ติดคุกทางการเมือง” กล่าวว่า “เทียนวรรณเป็นปฐนียบุคคลที่ยิ่งยงแห่งวงการหนังสือพิมพ์ยุคแรกเป็นผู้มีความคิดก้าวหน้าที่สุด และได้ลุกขึ้นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช”

สิวะ นาฎราช (2532) เขียนบทความเรื่อง “1 กรกฎาคม กำเนิดเทียนวรรณนักเรียกร้องเพื่อสังคมคนแรกของสยาม” กล่าวว่า เทียนวรรณ คือ ทนายความ พ่อค้า นักเขียนที่เขียนเองพิมพ์เองและขายเอง นักหนังสือพิมพ์ นักปฏิรูปสังคม นักปรัชญา การเมืองและนักอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างเขาทำการต่อสู้ทางการเมืองตามวิถีทางของนักปรัชญาโดยยึดทฤษฎีที่เขาเห็นว่าดีและถูกต้องเป็นบรรทัดฐานในการต่อสู้ เขาเป็นสามัญชน คนแรกที่ได้ทำการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพของคนส่วนใหญ่ในสังคม”

เอนก นาวิกมูล (2540) เขียนบทความเรื่อง “เทียนวรรณ ปัญญาชนชาวสยาม เป็นบทความสั้น ๆ ในคอลัมน์ “ภาพเก่าเล่าตำนาน” กล่าวถึงเทียนวรรณในฐานะนักคิด นักเขียนที่มีความห่วงใยประเทศชาติและเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านศาสนา ภาษาต่างประเทศและกฎหมาย ขณะเดียวกันยังได้เขียนบทความเรื่อง “นายวรรณ บำรุงนารี” ใน พ.ศ. 2541 โดยชี้ให้เห็นถึงแนวคิดของเทียนวรรณที่ได้จัดทำหนังสือ “บำรุงนารี” ขึ้นมาเพื่อต้องการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้หญิงให้ดีขึ้นและเป็นคู่มือสำหรับ การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายผู้หญิงในขณะตั้งครรภ์พร้อมกับการอบรมสั่งสอนบุตร

อาจัน จันทรมพร (2543) เขียนบทความเรื่อง “เทียนวรรณ นักหนังสือพิมพ์และนักคิดผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุค” โดยกล่าวว่า “ เทียนวรรณ เป็นนักหนังสือพิมพ์และนักคิดผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุคคนหนึ่งอย่างแท้จริง เพราะเขาได้เคยเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์เรียกร้องให้เลิกระบบทาส เลิกเล่นการพนันและเลิกการมีภริยาหลายคนซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้านายและบรรดาขุนนางสมัยนั้นนิยมกัน แต่เทียนวรรณก็ไม่หวาดหวั่นและกลัวเกรงในราชภัยต่างๆ เขายังคงยืนหยัดพูดความจริงทำจริงไม่เปลี่ยนแปลงต่ออุดมคติและศรัทธาเดิมแม้แต่น้อย”

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของนักวิชาการที่ให้ความสนใจศึกษาวิจัยผลงานของเทียนวรรณ ดังนี้

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2521) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ โดยได้ศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติ และแนวคิดทางการเมืองของเทียนวรรณ ผลจากการศึกษา พบว่า เทียนวรรณได้เสนอให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะ การเมืองการปกครอง และการปรับเปลี่ยนประเพณีบางอย่างให้มีความทัดเทียมกับ อารยประเทศ และการที่เทียนวรรณได้เสนอแนวคิดลักษณะดังกล่าวนี้เกิดจากจิตสำนึกภายใน ของตนเองและได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศเนื่องจากเทียนวรรณมีโอกาสเดินทางไปค้าขายต่างประเทศ

สุมาลี แก่นการ (2548) ศึกษาเรื่อง โลกทัศน์ของเทียนวรรณ โดยศึกษาและวิเคราะห์ การนำเสนอโลกทัศน์ของเทียนวรรณที่ปรากฏในหนังสือตุลวิภาคพจนกิจ ศิริพจนภาคและหนังสือบำรุงนารี โดยนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณาวิเคราะห์

โอม มาฟู (2534) ศึกษาเรื่อง ปรัชญาการเมืองของเทียนวรรณ เป็นผลงานการวิจัยในสาขาวิชาปรัชญา ได้ศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาทางการเมืองของเทียนวรรณ ผลจากการศึกษาพบว่าเทียนวรรณเป็นนักปรัชญาการเมืองที่มีแนวคิดแบบผสมผสานระหว่าง แนวความคิดของพุทธศาสนา พราหมณ์ และแนวคิดของตะวันตก ซึ่งแนวคิดปรัชญาทางการเมืองดังกล่าวเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้โดยเทียนวรรณยังเชื่อมั่นว่าอำนาจในการปกครองสูงสุดยังอยู่ที่พระมหากษัตริย์ แต่พระมหากษัตริย์ต้องเป็นผู้ดำรงตนอยู่ใน ทศพิธราชธรรมและให้อิสระสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอีกด้วย

จากบทความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเทียนวรรณได้รับยกย่องเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักคิด และนักเขียนที่มีความห่วงใยและได้ต่อสู้เพื่อชนชั้นสามัญชนคนสำคัญแห่งยุคอีกคนหนึ่ง

2. ผลของการวิจัย

จากที่ได้ศึกษามาทำให้เราทราบแล้วว่ากฎหมายมหาชน เป็นสาขาหนึ่งของศาสตร์ทางด้านกฎหมายซึ่งมีบทบาทและได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะจากนักกฎหมายเองรวมทั้งประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพราะเป็นศาสตร์ที่ช่วยแก้ปัญหาสังคม โดยมุ่งประสานผลประโยชน์หรือมุ่งรักษาดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของเอกชน ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนนี้ขึ้นมา รวมทั้งความหมายในเชิงปรัชญาว่าการจุดประกายให้มีความตื่นตัวของกฎหมายมหาชนนั้นมีประโยชน์เพียงใดสามารถกำหนดทิศทางที่ถูกต้องโดยใช้หลักวิชากฎหมายมหาชน ทำให้สามารถมองปัญหาได้อย่างชัดเจนและทำให้ปัญหาดังกล่าวเบาบางลงได้อย่างไร นี่คือการรับผิดชอบของนักกฎหมายมหาชน วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมายมหาชนยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งมีการแพร่หลายของแนวความคิดทางด้านกฎหมายมหาชน ไม่ว่าจะในกลุ่มของชนชั้นผู้ปกครองเชื้อพระวงศ์ และขุนนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักปราชญ์ที่ได้เห็นการปกครองของต่างประเทศซึ่งแนวความคิดดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองการปกครองเป็นอันมาก กล่าวคือ ทำให้ประเทศไทยมีลักษณะเป็นรัฐสมัยใหม่และมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่องค์พระมหากษัตริย์เป็นรูปแบบการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) อย่างไรก็ตาม มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งพยายามท้าทายรูปแบบการปกครองดังกล่าวและมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยจัดให้มีรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุด รวมทั้งให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงมีออกมาเป็นระยะๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ยังไม่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ มากนัก นอกจากการปรับตัวของรัฐบาลทางด้านการเมืองการปกครองให้ทันสมัยยิ่งขึ้นกว่าเดิมนั้น แต่ก็ยังไม่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศแต่ประการใด

ในยุคนี้ จะเห็นว่ามีการใช้กฎหมายมหาชนเป็นเครื่องมือเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจของคนในสังคม สร้างรัฐสวัสดิการสังคมขึ้นมาในเวลาต่อมา หรืออาจกล่าวได้ว่าในยุคปัจจุบันนี้ หลายรัฐต้องเผชิญกับคุณค่า หรืออุดมการณ์อย่างใหม่คือความเป็นรัฐสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัจจุบันสิ่งที่มนุษย์ต้องเผชิญไม่ได้เป็นความขัดแย้งในหมู่มนุษย์เท่านั้น แต่คือการทำอย่างไรให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้

จะเห็นได้จากตลอดหลายปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในบ้านเมืองเป็นลำดับ มีปัญหาทางกฎหมายมหาชนเกิดขึ้นเป็นระยะๆ แทนที่ปัญหาทางกฎหมายมหาชนที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองจะบรรเทาเบาบางลง หมายความว่า หลักทางกฎหมายมหาชนจะหยั่งรากลงลึกในสังคม เหตุการณ์กลับกลายเป็นว่า ปัญหาทางกฎหมายมหาชนกลับทวีความรุนแรงขึ้น ถ้าเราชวนกันย้อนกลับมาถามคำถามแบบนี้ เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่า กฎหมายมหาชนมาพร้อมกับพัฒนาการของรัฐสมัยใหม่ จริงๆ แล้วแง่การจัดการปกครองในอดีต ในชุมชนบุพกาลไม่มีการจัดการปกครองที่มีระบบระเบียบ ในเวลานั้นจะถามหากฎหมายมหาชนคงยังไม่ได้ จนกระทั่งชุมชนนั้นได้พัฒนาไปแล้วกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ขึ้น ซึ่งมีผลเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญหลายด้าน ในด้านหลัก คือ การรวมอำนาจเข้าสู่ผู้ปกครองที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดมีอำนาจล้นพ้น รัฐสมัยใหม่ในระยะแรกจึงเป็น รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถ้าย้อนกลับไปดูในประวัติศาสตร์ จะเห็นถึงการเกิด รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเพราะประชาชนโดยทั่วไปโยยหาความสงบ หมายความว่าในช่วงที่มีการเกิดรัฐนั้นมีความสับสนปั่นป่วนวุ่นวายกันทั่วไปในสังคม ใครก็ตามที่สามารถกุมอำนาจได้สำเร็จก็จะกลายเป็นผู้นำ รัฐช่วงแรกจึงเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์และคนที่มีอำนาจสูงสุดเด็ดขาดก็คือ พระมหากษัตริย์ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับสภาพของรัฐในเวลานั้น ในรัฐชนิดนี้ เรายังพูดถึงกฎหมายมหาชนไม่ได้ เพราะรัฐที่มีอำนาจล้นพ้นอยู่ที่ผู้ปกครอง ยังไม่มีการจำกัดอำนาจ แม้ว่ารัฐสมัยใหม่ช่วงแรกที่เป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะสามารถตอบสนองความต้องการของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้ในระดับหนึ่ง คือ ทำให้ยุติสงครามกลางเมือง สงครามศาสนา หรือความขัดแย้งกันโดยใช้กำลังเข้าแก้ปัญหา มีการวางระบบระเบียบการปกครองไว้ดีตามสมควรก็ตาม แต่การปกครองในระบอบนี้ก็มีข้อเสียไม่น้อย พัฒนาการในเวลาต่อมา คนในสังคมเริ่มรู้สึกว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนย่อมถูกจำกัดลง การปกครองในระบอบนี้ ให้อภิสิทธิ์แก่ชนชั้นเจ้า ตลอดจนขุนนางมากกว่าประชาชนทั่วไป ตัดไม่ให้บุคคลทั่วไปเข้าร่วมแสดงเจตจำนงทางการเมืองการปกครองเพื่อขจัดสิ่งเหล่านี้ให้หมดสิ้นไปจึงเกิดการพัฒนารัฐสมัยใหม่ในรุ่นถัดมา ที่พยายามจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ลง บางประเทศเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลง ล้มล้างระบอบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ บางประเทศตั้งพระมหากษัตริย์ลงมาอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ กลายเป็นรัฐสมัยใหม่ที่ผู้ปกครองมีอำนาจกำกับ อาจจะกล่าวได้ว่าในรุ่นนี้รัฐยอมตนอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เวลาที่เกิดรัฐสมัยใหม่แบบนี้ ชั่วโง่แห่งการบังเกิดของกฎหมายมหาชนโดยแท้จริงก็เริ่มต้นขึ้น

อย่างไรก็ตาม เสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงมีออกมาเป็นระยะๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ยังไม่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ มากนัก นอกจากการปรับตัวของรัฐบาลทางด้านการเมืองการปกครองให้ทันสมัยยิ่งขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น แต่ก็ยังไม่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศแต่ประการใด จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีคณะผู้ก่อการภายใต้การนำของ พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. 2475 สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการปกครองแบบใหม่และปฏิเธรระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น น.ส.พ. ตูลวิภาคพจนกิจ (พ.ศ. 2443-2449) น.ส.พ.ศิริพจนภาค (พ.ศ. 2451) น.ส.พ.จันทโนสยามวารศัพท์ (พ.ศ. 2446-2450) น.ส.พ.บางกอกการเมือง (พ.ศ. 2464) น.ส.พ.สยามวีวีว (พ.ศ. 2430) น.ส.พ.ไทยใหม่ (พ.ศ. 2474) ต่างก็เรียกร้องให้มีการปกครองในระบบรัฐสภาที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ โดยชี้ให้เห็นถึงความดั่งามของระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นแรงผลักดันให้ประชาชาติมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นตัวอย่างเป็นหลายๆ ประเทศที่มีการปกครองในระบบรัฐธรรมนูญ กระแสเรียกร้องของสื่อมวลชนในสมัยนั้นได้มีส่วนต่อการสนับสนุนให้การดำเนินของคณะผู้ก่อการในอันที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองบรรลุผลสำเร็จได้เหมือนกัน

3. อภิปรายผลการวิจัย

เทียนวรรณเป็นสามัญชนคนหนึ่ง ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่จัดได้ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และสนใจในความเป็นไปของชาติบ้านเมืองอย่างมาก เขาได้เสนอแนวความคิดทางการเมืองเพื่อพัฒนาสังคมไทย ด้วยความรู้สึกที่จะเห็นสังคมบ้านเมืองได้เจริญก้าวหน้าสู่ความเป็นอารยะชาติอย่างแท้จริง การที่เทียนวรรณเสนอแนวความคิดเรียกร้องให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการพัฒนาประเทศ และช่วยกันปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่บกพร่องทั้งหลายนั้น นอกจากจะเป็นผลมาจากจิตสำนึกภายในของตนเองแล้ว ยังเป็นผลเนื่องมาจากการได้พบเห็นสภาพทั่วไปในสังคมขณะนั้นด้วย คือความบกพร่องและล้าหลังของสังคมไทยตลอดจนภัยอันตรายอันเกิดจากการรุกรานคุกคามของชาติทางตะวันตกในสมัยของการล่าอาณานิคมในระบายนั้น ในการเสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนนั้น เทียนวรรณได้เสนอไว้อย่างกว้างขวาง และด้วยความเป็นผู้มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ และความจริงจังต่อชาติบ้านเมือง จึงทำให้เป็นแนวความคิดที่มีระบบและมีเหตุผลอยู่มาก โดยในการเสนอแนวความคิดนั้นเขาก็กล่าวทั่วไปทั้งทางด้านหลักการทั่วไป ตัวระบบ ตัวบุคคล ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและสภาพต่างๆ ในสังคม

แม้เทียนวรรณจะทราบดีว่าชนในสังคมไทยในสมัยนั้น ส่วนมากไม่ค่อยมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติก็ตาม แต่เทียนวรรณก็ชี้ให้เห็นว่า ยังมีอีกหลายคนที่รักชาติบ้านเมือง และมีความปรารถนาให้บ้านเมือง เขาจึงได้ใช้ความรู้ทางด้านกฎหมายมหาชนเพื่อแสวงหา

วิธีการในทางกฎหมายเข้าคลี่คลายและเสนอแนะวิธีการในการแก้ปัญหาที่ ซึ่งหากแนวความคิดดังกล่าวได้รับการสนใจอย่างกว้างขวางในระยะเวลาที่เหมาะสมแล้วย่อมเป็นผลดีแก่แนวความคิดทางกฎหมายมหาชนอย่างเป็นทางการ

4. ข้อเสนอแนะ

1) หลักสิทธิมนุษยชนและหลักแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ควรมีการดำเนินการส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการตระหนักรู้และคิดคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ นับแต่ขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ซาติกำเนิด รวมทั้งระบบสิทธิต่างๆ ที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งเป็นความชอบธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิ รู้ถึงหน้าที่ของพลเมือง การมีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคมและการมีจริยธรรมแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ ผู้ประกอบการและผู้ใช้ แรงงานในภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน สื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะเมื่อประชาชนได้เข้าใจหลักการต่างๆ และที่มาของสิทธิมนุษยชนนี้แล้ว จะทำให้สามารถแยกแยะหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ว่า กรณีใดเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ละเมิดสิทธิมนุษยชนอะไร และอาศัยหลักการส่งเสริมให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย และ กฎ ต่อรัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กร เอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน

2) หลักความเสมอภาคทางเพศ ควรทบทวนสถานการณ์เรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศที่ปรากฏในสังคมไทย โดยการให้รัฐสร้างความตระหนัก รับรู้และเผยแพร่ในเรื่องความเสมอภาคหญิงชาย กำหนดแนวทาง นโยบาย และมาตรการดำเนินงานนิติบัญญัติ ตุลาการ การบริหาร หรือมาตรการอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติทั้งมวลต่อสตรี และให้หลักประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสต่างๆ จากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ ต้องส่งเสริมให้มีนโยบายที่จริงจังและชัดเจนในการผสมผสานมิติหญิงชายในกระบวนการกำหนดนโยบายและแผนงานต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าก่อนที่จะมีการตัดสินใจใดๆ ได้มีการวิเคราะห์ผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อผู้หญิงและผู้ชายแล้ว แล้วจึงจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลในเรื่องความเสมอภาคทางเพศเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาร่างกฎหมาย จัดทำแผนแม่บทด้านการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย อาทิเช่น พรบ. ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคของสตรี ในประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์ และเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การเปิดโอกาสทางสังคมให้กับผู้หญิงในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกทั้งยังก่อให้เกิดผลดีทั้งทางด้านจิตใจ และด้านสังคมต่อเพศหญิงตามมาอีกด้วย ประกอบกับลดปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้น

3) หลักสิทธิและเสรีภาพ ควรมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนเพื่อให้มีความเข้าใจในลักษณะการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะเชื่อว่าจะทำให้ประเทศมีความเป็นศิวิไลซ์เท่าเทียมกับชาติตะวันตก แสดงถึงการเลือกเอาข้อดีหรือจุดเด่นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและกษัตริย์ มาปรับใช้หรือผสมผสานให้มีความเหมาะสมกับสภาพการปกครอง และสังคมของประเทศได้อย่างลงตัว เป็นประเทศที่ปกครองประเทศด้วยหลักการแห่งประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิต่างๆ อย่างสมดุล ทั้งในด้านสิทธิทางพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนสิทธิ ในการพัฒนา สิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เหล่านี้ยังมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน อย่างใกล้ชิด ไม่ควรที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล จะอ้างสิทธิมนุษยชนเพียงด้านใด ด้านหนึ่งไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวอย่างขาดความเข้าใจ และสำนึกในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน

4) ผู้ปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ควรให้นักการเมืองทุกระดับเข้ารับการฝึกโรงเรียนผู้นำการเมืองการปกครอง เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้นำให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจารีตประเพณีของประเทศไทย เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เป็นคนดีไม่ทุจริต และรัฐก็ควรทำให้เกิดผลในระยะยาว เช่นต้องส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ เช่น คุณธรรมและจริยธรรมเกษตรกรรม สถาบันการเงินชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน สิทธิของชุมชน เพื่อให้องค์กรชุมชนได้มีความรู้

5) กฎหมายรัฐธรรมนูญ ระบอบประชาธิปไตยและรัฐสภา ควรเสนอให้ผู้มีอำนาจในการตรากฎหมายทุกระดับ ตรากฎหมายโดยการคำนึงถึงจิตวิญญาณประชาธิปไตยซึ่งหมายถึง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่มีอยู่ในชนชาติใดชนชาติหนึ่ง ซึ่งต้องยึดโยงสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และหลักนิติรัฐ มิใช่ความรู้สึกละเอินลอย ทั้งนี้เพื่อสร้างกฎหมายอันเป็นเครื่องมือของสังคมที่ตอบสนองประโยชน์ อัตลักษณ์ของสังคมนั้นๆ ได้ คำนึงรากฐานทางวัฒนธรรม ระบบคุณค่าและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของสังคมอันมักจะมีลักษณะเฉพาะตนต่างจากสังคมอื่นๆ ความเป็นเอกลักษณ์แห่งจิตวิญญาณที่ประชาชาติร่วมกันสร้างขึ้นมา เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกขัดแย้ง รู้สึกถูกบีบบังคับให้จำต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ไม่มีความน่าเคารพ อันจะทำให้กฎหมายไม่อาจบังคับใช้อย่างศักดิ์สิทธิ์ได้และเกิดปัญหาตามมาได้จากการที่บังคับใช้อำนาจรัฐอาจส่งผลไปละเมิดสิทธิประชาชน

6) อุดมคติและข้อเสนอของเทียนวรรณในบริบทกฎหมายมหาชน จากการวิจัยทราบว่าเทียนวรรณเสนอว่าประชาชนควรตระหนักในหน้าที่ของตนที่มีต่อประเทศตามความรู้ความสามารถของตนเอง และขณะเดียวกันรัฐก็ควรที่จะพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยควรเร่งพัฒนาด้านการศึกษาให้แก่ ประชาชนทุกชนชั้นอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อที่จะทำให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการที่จะเลือกประกอบอาชีพเมื่อประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่มีต่อประเทศและมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้วรัฐก็จะสามารถพัฒนาประเทศให้มีความเจริญได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอให้มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมายมหาชน โดยให้มีวิชาเลือกที่หลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตย เนื่องจากจิตสำนึกประชาธิปไตยคือการปลดปล่อยตัวเองออกมาจากเอกโชตรวนมีมาก่อนหน้านั้น เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมโดยมีการเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว รัฐธรรมนูญจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ดังนั้น ผู้ปกครองและประชาชนควรศึกษากฎหมายมหาชนเนื่องจากเป็นวิชาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างกว้างขวางในทุกมิติจึงควรมีความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางอันเป็นความรู้ในแบบบูรณาการ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม โดยจัดหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมายมหาชนโดยให้มีวิชาเลือกที่หลากหลาย สอดคล้องกับสภาวะโลกยุคปัจจุบัน

7) แนวความคิดเกี่ยวกับระบบศาลและกฎหมาย ผู้วิจัยเห็นว่าทักษะทางวิชาชีพของผู้ใช้กฎหมายเป็นเรื่องที่สำคัญดังนั้นจึงเห็นควรเสนอให้มีการส่งเสริมให้ผู้ใช้กฎหมายได้มีทักษะประสบการณ์ในการศึกษาค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายในระบบประมวลกฎหมายเช่นนี้ย่อมจะทำให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นคล่องตัวและสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อเสนอแนะเป็นแนวทางและทิศทางในการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ หรือการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน และสุดท้ายหากมีเสียงเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงระบบศาล เสียงเรียกร้องให้การเข้าดำรงตำแหน่งของผู้พิพากษาต้องเชื่อมโยงกับประชาชน เสียงเรียกร้องให้นำระบบลูกขุนมาใช้ในศาลไทยก็ข้อเสนอที่ดีที่ตัวแทนของชุมชนได้เข้ามาเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา ละของศรี, ยูพา ชุมจันทร์ (แปล). (2543). **อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์. (2510). **แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล.
- ควอริช เวลส์, กาญจณี ละของศรี และยูพา ชุมจันทร์ (แปล). (2527.) **การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.. (2518). “การปกครองสมัยสุโขทัย,” ใน **หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทยตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2555). **เจ้าชีวิต พงศาวดาร 9 รัชการแห่งราชวงศ์จักรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊ค.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (สัมภาษณ์). (2542.) **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลอุสุ ปรีดี พนมยงค์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, สุธี ประศาสน์เศรษฐี และมนตรี เจริญวิทยาการ. (2524). **เศรษฐกิจศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: สว่างสรรค์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต (รวบรวม). **เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. 2417 – 2477)**. (2518). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2538). **ประชาธิปไตยกับอนาคตการเมืองไทย และแผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกไทย: คำกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103**. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- _____. (2517). **สรณิพนธ์ของเทียนวรรณ**. กรุงเทพฯ: องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2524). **ชีวิตและงานของเทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ**. กรุงเทพฯ: เสรีบุ๊ค.
- _____. (2524). **ชีวิตและงานของเทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- _____. (2538). **ประชาธิปไตยกับอนาคตการเมืองไทย และ แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกไทย: คำกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103**. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2524). **ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ, ชุมนุมนิพนธ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

- แถมสุข นุ่มนนท์. (2545). **ยังเติร์กครั้งแรก: กบฏ ร.ศ. 130**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร.
เทียนวรรณ. **ศิริพจนภาค**. 2451.
เทียนวรรณ. **ตุลวิภาคพจนกิจ**. 2442 – 2449.
- ธนวิทย์ ข้าศรี. (2541). “พัฒนาการแห่งการจัดองค์กรของอำนาจตุลาการไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2417 ถึง พุทธศักราช 2475.” บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (มกราคม 2509). “ประชาธิปไตยแบบไทย.” **วารสารสมาคมกิจการวิเทศสัมพันธ์และกฎหมายระหว่างประเทศในพระบรมราชูปถัมภ์**. 1.
- นัยนา หงษ์ทองคำ. (2520.) “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนตร พูนวิวัฒน์, ร.ต. “ประวัติย่อของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์”, ร.ต.สอน วงษ์โต, “เหรียญเพื่อนร่วมชีพ” และ ร.ต.จรรยา ชตะเมษ, “เพื่อนร่วมคิดมิตรร่วมชีพ” ใน เหรียญรำลึก. (2514.) (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เหรียญ ศรีจันทร์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม. ปรีดี พนมยงค์. (2551). “บทความปรีดี พนมยงค์ กับกฎหมายมหาชนไทย.” **ประชาชาติธุรกิจ**. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.onopen.com/2008/01/2877>
- พรรคดี พรหมแก้ว (2521). “วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ.” **ปริญญาโท (ภาษาไทย)**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุติศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สงบ สุริยรินทร์. (2495). **บุรุษรัตนของสามัญญชน “เทียนวรรณ**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- สนธิ เตชานันท์. (2536). **แผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2469-2475)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักพิมพ์มิ่งขวัญ. (2543). **โครงการหนังสือเก่าเล่าอดีต งานเขียนของ ต.ว.ส.วินณาโก (นายเทียนวรรณ) จากต้นฉบับหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจศพนายประวัติ วณิชกิจ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2543**, เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- อมรรตฤณารักษ์, จมีน, (แจ่ม สุนทรเวช). (2519). **พระบรมราชาบายทางการเมือง**. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา.
- อัจฉราพร กมฺพพิพัฒน์. (2540.) **กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.
- โอม มาฟู. (2534). “ปรัชญาการเมืองของเทียนวรรณ.” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- David, K. Wyatt. (1968). “Family Politics in Nineteen Century Thailand.” **Journal of Southeast Asian History**. 9 (2), 202-28.

Great Britain Foreign Office, F. 5918/4260/40, Confidential, 29 June 1932, Johns to Sir JohnSimon. อ้างใน สุวดี เจริญพงศ์. (2519). **ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Orest, A. Ranum. (1963). *Richelieu and the Councillors of the Louis XIII*. Oxford: Clarendon Press.